

PAPP SÁNDOR

Egy Habsburg-követ, Simon Reniger oszmán kapcsolathálózata Konstantinápolyban

*Vezírek, muftik, magyar renegátok**

Az utóbbi években a nemzetközi kutatásokban nagy szerep jutott a kapcsolati háló vizsgálatoknak, melyeknek külön módszertana és elmélete alakult ki. A szakirodalom bön-gészése azonban kimondva-kimondatlanul arra a következtetésre vezet, hogy a kapcsolati háló kutatások többnyire olyan forrásanyag bevonásával folynak, amelyben a vizsgált személyek adatai kvantitatív szempontból is mérhetőek. Ilyenek például a Gestapo kihallgatási jegyzőkönyvei vagy újabban egy személy teljes Facebook-ismeretségének digitális ábrázolása. Az alábbi cikkben egy 17. századi, Konstantinápolyban évtizedeken keresztül dolgozó, állandó követ (rezidens) török ismerőseit vonom vizsgálat alá. Ez a mennyiség még nem alkalmas az újabb módszertan alkalmazására, a jövőben azonban, amikor elkészül Simon Reniger von Reningen követjelentései első felének kiadása, a követ teljes ismerősi hálózatának vizsgálata közel tíz éves időintervallumban jó lehetőséget fog kínálni az újabb módszertan kipróbálására.¹

Úgy vélnénk, hogy egy külföldi követ, aki hosszabb ideig, majdnem két évtizedig tartózkodott egy másik birodalom fővárosában, jól körülhatárolható kapcsolati körrel rendelkezett. Ha végigolvassuk Simon Reniger jelentéseit, ez a feltételezés bizonyosságot is nyer, hiszen a szövegek tele vannak különböző oszmán méltóságok neveivel, címeivel. Azonban felmerül a kérdés, hogy közülük a követ kivel tartott fenn ténylegesen szorosabb kapcsolatot, és hogyan tudta azt elmélyíteni. A vizsgálat során azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a követ körül kialakuló konstantinápolyi kapcsolati háló részben olyan személyekből állt össze, akik más kulturális és vallási világhoz tartoztak. Így némi szkepticizmussal kell a probléma felé fordulnunk, már ami a törökökhöz fűződő viszonyának mélységét illeti. Mint köztudott, Konstantinápoly a 17. század közepén multikulturális diplomáciai teátrumként

* A tanulmány az NKFI-6 (OTKA) *Hétköznapi és birodalmi politika a Köprülü-restauráció idején* című pályázat (OTKA K 109070) anyagi támogatásával készült. Az anyaggyűjtéshez köszönöm Fazekas István volt bécsi levéltári delegátus lekötelező segítségét.

¹ Düring, Marten: *Netzwerkforschung in den Geschichtswissenschaften zwischen Metaphern, Strukturen und Datenbanken. Ein Überblick*. In: Grunder, Hans-Ulrich – Hoffmann-Ocon, Andreas – Metz, Peter (Hrsg.): *Netzwerke in bildungshistorischer Perspektive*. Bad Heilbrunn, 2013. 33–44.; Kuczera, Andreas: *Digitale Farbenspiele oder nützliches Werkzeug – Visualisierung von Netzwerken aus den Registern von Editions- und Regestenwerken*. Online elérhetőség: <http://mittelalter.hypotheses.org/5089>. Megjelent: 2015. augusztus 1., utolsó ellenőrzés: 2015. szeptember 3. (Letöltés: 2016. június 10.); Kuczera, Andreas: *Digitale Farbenspiele oder nützliches Werkzeug – Visualisierung von Netzwerken aus den Registern von Editions- und Regestenwerken, in: Mittelalter. Interdisziplinäre Forschung und Rezeptionsgeschichte*. Online elérés: <http://mittelalter.hypotheses.org/5089>. Megjelent: 2015. január 8. (Letöltés: 2016. június 10.)

működött, ahol a szereplők különböző nyelveken kommunikáltak, és a helyiek is legkevesebb négy nyelven beszéltek: törökül, görögül, örményül és egy spanyol dialektusban, a ladinóban. Emellett a délszláv nyelvjárások, az olasz, az arab, a perzsa, a tatár, az európai és az ázsiai nyelvek kavalkádja valóságos babilóniai nyelvzavart idézett elő.

Reniger, ahogy elődeinek többsége, ismerte a latin és az olasz nyelvet, és megpróbálta elsajátítani a törököt is. Felfogadott egy zsidó orvost, akitől tanulni kezdett,² de a próbálkozásai nem lehettek nagyon sikeresek, mert még konstantinápolyi tartózkodása második felében is rendszeresen követett el nyelvi hibákat. Mivel nem érzékelte bizonyos szavaknál a török többes szám jelét (*lar/ler*), hozzájuk illesztette a német -en végződést is, így duplán használta a többes számot (például *ocak agalarn* = odzsak ágák). Általánosan ismert, hogy a török mellett az olasz nyelv nagyon elterjedt volt a keleti Mediterráneumban, így magában Konstantinápolyban is, de a diplomáciai kapcsolattartásban nem helyettesíthette az oszmán-törököt. Ezért a követnek szüksége volt megbízható tolmácsra, akit Nikousios Panagiotis vagy – ahogyan az európai forrásokban gyakrabban szerepel – Nikosius Panajoti (Panajótisz Nikusziosz) személyesített meg, aki Itáliában folytatott egyetemi tanulmányokat.³ Panajoti éppen olyan jól ismerte a török nyelvet, mint az olaszt. Ő volt leggyakrabban a közvetítő az olyan diplomáciai ügyekben, amelyek magasabb rangú oszmán tisztviselőket érintettek, úgymint a nagyvezírt, a főmuftit, azaz a sejhülszlámot (*şeyhülislam*, Reniger jelentéseiben mufti), illetve a dívántitkárok vezetőjét, a rejszülküttábot (*reisülküttab*, Reniger német jelentéseiben *reiskitab*).

Ha képet kívánunk alkotni arról, hogy milyen is lehetett Reniger török kapcsolati hálója, akkor különböző szempontok szerint csoportosítanunk kell ismerőseit. Egy ilyen klaszifikációnak az alapját jelentheti az a szempont, hogy milyen módon tarthatta a kapcsolatot a tárgyalt méltóságokkal és hivatalnokokkal, és az érintkezéseiknek mennyire lehetett személyes jellege:

- I. Ez első csoporthoz sorolom azokat a magas rangú személyeket, akiket a rezidens kizárólagosan csak akkor látogathatott meg, ha meghívást kapott tőlük, vagy megkövetelték a jövetelét (szultán, nagyvezír).
- II. A második csoportba azok kerültek, akiket személyesen vagy emberein keresztül bármikor felkereshetett (*sejhülszlám*,⁴ *rejszülküttáb*).
- III. A harmadik csoportba tartoznak azok a tisztviselők, akik rendszeresen látogatták a követet rezidenciáján: Zülfikár aga, a magyar nyelv portai tolmácsa; Naszuki (inkább Nasuhî, azaz „Az igaz”) Haszán aga, aki a Porta követe, majd nagykövete volt Bécsben, egyben Zülfikár efendi veje is; Junusz aga, a Belgrádban székelő pasa kajmakámja (általános helyettese), aki Naszuki Haszán testvére volt és Boğuk, „A megfojtott” vagy „A rekedt” Musztafa, aki Budán és Konstantinápolyban szolgált kapidzsibasiként (főajtónállóként). (Ez a feladatkör elsősorban diplomáciai feladatokat ellátó méltóságokat jelölt).

² Simon Reniger Johann Rudolf Schmidhez. Konstantinápoly, 1649. október 3. Österreichisches Staatsarchiv (a továbbiakban: ÖStA) Haus-, Hof- und Staatsarchiv (a továbbiakban: HHStA) Türkei I. (Tucica) Karton (a továbbiakban: Kt.) 121. Konvolut (a továbbiakban: Konv.) 2. fol. 19–20.

³ Hering, Gunnar: *Panagiotis Nikousios als Dragoman der kaiserlichen Gesandtschaft in Konstantinopel*. Wien, 1994. 143–178. (Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik 44.)

⁴ A sejhülszlám feladatköréről látszólag a kutatók rendelkezésére áll egy modern monográfia, valójában azonban a munka leghasznosabb eleme a muftik listája. Akgündüz, Murat Dr.: *XIX. Asır Başlarına Kadar Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlik*. İstanbul, 2002.

Az első csoport vizsgálata során megfogalmazhatjuk azt az általános megállapítást, hogy Reniger a főméltóságú oszmán elöljárókat legtöbbször nem a nevükön, hanem a címük és rangjuk szerint említette jelentéseiben (*groß vesier, reisketab* stb.). A nagyvezírt csak abban az esetben nevezte néven, ha az éppen megszerezte a hatalmat, ezért be kellett mutatnia Bécs számára. Így járt el például Melek Ahmed nagyvezír esetében (1650. augusztus 5. – 1651. augusztus 21.), akit a következőképpen jellemezett: „A jelenlegi nagyvezírt Ahmed pasának hívják, aki Murád szultán lányát vette feleségül, ezelőtt Babilóniában [Diyarbakir], Mezopotámiában [Bagdad] és Damaszkuszban [Aleppo] és más helyeken volt pasa. A legszébb éveiben lévő férfi, született keresztény Grúziából, aki kiskorában került ide, rabszolgaként adták el, törökké (muszlimmá) tették, és a szerájban nevelték fel.”⁵ Összevetve a Melek Ahmed pasáról szóló életrajzi adatokkal megállapítható, hogy Reniger értesülései nagyrészt helytállóak voltak. A követjelentésekben és a hozzájuk tartozó diplomáciai iratanyagban, levelekben csak egyetlenegy esetet találtam, ahol a szövegből nem lehetett megállapítani, hogy csere történt a nagyvezírek személyében. Ez az eset azonban nem Reniger, hanem Rudolf Schmid von Schwarzerhorn rendkívüli követ beszámolóinak kivonatában bukkant fel.⁶ Az a tény, hogy a hivatalos követjelentésekben nem találjuk nyomát a nagyvezír leváltásának, csak azzal magyarázható, hogy a forrásanyagból valami bizonyosan hiányzik. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a nagyvezírek oszmán forrásokban felbukkanó életrajzi adatai és a Reniger napra pontos feljegyzéseiben előforduló dátumok szinte minden esetben egybeesnek.⁷

Reniger a muftikat és a rejszükkütbököket – vagyis a második csoportba eső méltóságokat – általában csak a címeik alapján nevezte meg, tehát név szerint nem szólt róluk. Ennek megfelelően a személyek azonosításakor csak a hiányos török archontológiai eredményekre, korabeli krónikákra és a szakirodalomra építhetünk. Ilyen eljárást találunk egy mégoly ismert, sőt hírhedt sejhülszlám, Bahai Mehmed efendi esetében is, aki először 1649. július 18. és 1651. május 2. között, majd pedig 1652. augusztus 16. és 1654. január 2. között töltötte be a hivatalt. Az első leváltásakor (1651) ezt olvashatjuk: „Az izmiri kádi ismét panaszkodott a muftinál [Bahai Mehmed efendi] az angol konzul miatt, aminek következtében az [mufti] magához hívta a nagykövetet, akit néhány órán keresztül elzárva tartott, előhozatta a kötelet, és felakasztással fenyegette. A muftit részben ezen ügy miatt s részben azért is, mert olyan alkalmatlan volt, az odzsak agák [a janicsártisztek], a bég, Tas aga, a janicsár aga és a kihája bég, anélkül, hogy a nagyvezírt tájékoztatták volna, leváltották és száműzésbe küldték.”⁸ Ez az idézet egy kétségtelenül felháborító esetre hívta fel a figyelmet,

⁵ „Der jezige groß vesir haist Achmet bassa, hat des sultan Murath tochter, ist vor disem bassa zu Babilonia, Mesopotamia, Damasco und dern/ deren orthen gewesen. Ein mann bey seinen besten jahren und geborner Christ auß Georgia, welcher kleinerweiß khomen, für ein sclaven hieher verkhaufft, zum Türkhen gemacht und in serraglio auferzogen worden.” Simon Reniger III. Ferdinándhoz. Konstantinápoly, 1650. augusztus 7. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 122. Konv. 2. fol. 91–96.

⁶ Johann Rudolf Schmid az Udvari Haditanácsához. Konstantinápoly, 1650. augusztus 7. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 121. Konv. 1. fol. 60–81.

⁷ Danişmend, İsmail Hâmi: *Osmanlı Devlet Erkânı. İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. Cilt V. İstanbul, 1971. 124–128.

⁸ „Der cadi zu Smirna hat sich bey dem mufti alhier wider den engeländischen consul beschwehrt, deßwegen er den ambassator gleich rueffen lassen, etlich stundt in die nacht eingespert, den strick herfürgezogen, und mit hencken gedrohet, theiß dieser ursachen wegen, und theiß auch sunst seiner incapacitet halben, habe ihn die ossak agalarn, der beg Tass aga, janitscharen aga, und kehaia beg ohne vorwissen deß groß vesirs abgezetzet und das exilum geschickht.” Simon

amelyről Reniger röviden, de nagyon tényszerűen számolt be. Az ügy a maga idejében nagy nyilvánosságot kapott, mivel a sejhüiszlám egy külföldi nagykövettel olyan kegyetlenül járt el, ami végül a saját leváltásához vezetett. A jeles osztrák orientalista, Josef Hammer-Purgstall is a fentiekkel egyezően számolt be az eseményről az Oszmán Birodalom történetét bemutató munkájában (szinte az egészzet Naima Musztafa, a 17–18. század fordulóján alkotó udvari történetíró krónikája alapján ismertette, kontrollforrásként hivatkozva Reniger jelentéseire). Hammer szerint a sejhüiszlám erősen nikotinfüggő volt, ami miatt egy fetvát (a sejhüiszlámok perdöntő erejű jogi szakvéleményét) adott ki, hogy ezzel feloldja IV. Mehmed szultán (1648–1687) nagyon szigorú, dohányzást tiltó rendeletét. A sejhüiszlám ugyanakkor ópiumfüggő is volt, de sem a nikotin, sem pedig a narkotikum iránti gyengesége nem volt oka a leváltásának. Inkább az, hogy függőségei ellenére nagyon erős személyiség volt, aki nem vette figyelembe a szerájt uraló és a kormányzást is erősen befolyásoló odzsak agák, vagyis a janicsár főtisztek érdekeit. Ezért ők szervezkedtek ellene, és szövetségeseiket kerestek maguk mellé, sikerült megnyerniük magát a nagyvezírt, Melek Ahmed pasát is.⁹ Eközben pattant ki az ügy az izmiri kádi¹⁰ és az izmiri angol konzul¹¹ között, aminek az volt a kiindulópontja, hogy az angol konzul ellen egy másik angol, Henry Hyde, a királpártiak ágense vádat emelt az iszlám vallásjogi (*sarijá*) törvénszéken. A kádi magához rendelte a konzult, aki határozottan kifejtette, hogy a kádinak az érvényben lévő, Anglia és az Oszmán Birodalom között megkötött kapituláció (*ahdnáme*) szerint nincs joga két angol közötti jogi ügyben eljárni. Ezt követően ismertette a kádi az ügyet a sejhüiszlámmal, akinek történetesen még az unokaöccse is volt. Mindennek következményeképpen pedig Bahai efendi – ahogy az idézetből is láttuk – egy időre¹² elzárta a követet is.¹³

Visszatérve az eredeti kérdésfelvetésre: szem előtt tartva Reniger jelentéseit megállapítható, hogy a sejhüiszlám ugyan fontos méltóság volt, a birodalmi díván tagja, mégis közvetlen viszonyban lehetett a keresztény diplomatákkal is. Távoli párhuzamként említem meg, hogy 1620 januárjában az akkori mufti is minden további nélkül fogadta az erdélyi követeket.¹⁴

A harmadik csoportba azok a méltóságok tartoznak, akiknek az azonosítása a legproblematisabb. A magyar historiográfiában és a fennmaradt magyar nyelvű levelezésben Zülfikar aga a legismertebb figura, aki magyar renegátként több mint ötven éven keresztül mint a magyar nyelvű levelezés udvari tolmácsa tevékenykedett a Portán. Életútját Kármán

Reniger III. Ferdinándhoz. Konstantinápoly, 1651. május 5. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 123. Konv. 3. fol. 12–14.

⁹ Hammer-Purgstall, Joseph von: *Geschichte des Osmanischen Reiches* (a továbbiakban: GOV). Bd. V. Pest, 1829. 531.

¹⁰ Az izmiri kádit valószínűleg Hasimizádénak hívták, s a sejhüiszlám unokaöccse volt. İpşirli, Mehmet – Uzun, Mustafa: *Bahai Mehmed Efendi*. In: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt V. İstanbul, 1991. 463.; Goffman, Daniel: *Britons in the Ottoman Empire (1642–1660)*. Seattle–London, 1998. 260.

¹¹ Spencer Bretton. Goffman: *Britons*, 181–182.

¹² „spare of 3 houre and halfe”. Thomas Bendishe a Levante Companyhoz, 1651. június 10. National-archív, PRO Statepapers Turkey, 97/17. nr. 66.; Goffman: *Britons*, 181–182.

¹³ İpşirli–Uzun: *Bahai Mehmed Efendi*, 463–464.; Goffman: *Britons*, 181–182.; Na’ımâ Mustafa Efendi: *Târih-i Na’ımâ. Razvatü’l-hüseyn fi hulâsati ahbârî’l-hâfıkayn* Haz.: İpşirli, Mehmet. Cilt I–IV. Ankara, 2007. 1295–1300.

¹⁴ Papp Sándor: *Bethlen Gábor, a Magyar királyság és a Porta (1619–1621)*. Századok, 145. évf. (2011) 4. sz. 946.

Gábor mutatta be néhány évvel ezelőtt egy angol nyelvű előadásában.¹⁵ Az alábbiakban én is ki fogok térni röviden az élettörténetére.

Boguk Musztafa (Renigernél Boguk) udvari ajtónálló (*kapıcı*) feladatköre, mint fentebb már jeleztem, a legmagasabb rangú diplomáciai levelezés közvetítése volt. Musztafa rendszeresen teljesített szolgálatot Buda és Konstantinápoly között, és Reniger jelentései szerint egy ideig Konstantinápolyban időzött a kertjében, sőt a frissen kinevezett egyiptomi pasának is ő vitte a kinevező iratát, amiért egy hosszú észak-afrikai tengeri utazásra is vállalkoznia kellett, melynek során egy tengeri szerencsétlenséget is átélt.¹⁶ Ismert, hogy a Portán szolgálatban működött egy kapidzsikból álló alakulat, s a tartományokban, így Budán is állt néhány kapidzsi a pasa szolgálatában. Azok az adatok, amelyek szerint a kapidzsiket Magyarországon a budai pasa, Egyiptomban pedig a szultán szolgálatában látjuk, arra engednek következtetni, hogy ahhoz a kontingenshez tartoztak, amit – a janicsárokhoz hasonlóan – a fővárosból rendeltek a tartományi székhelyekre. Ebben az esetben tehát ők nem a pasa háztartásához tartozó méltóságok voltak, hanem olyan tisztségviselők, akiket Konstantinápolyból, a központból fizettek.

Reniger egyik, vele a legszorosabb kapcsolatban lévő ismerőse Haszán aga¹⁷ volt. Bár őt az oszmán narratív források név szerint sohasem említették, megtaláljuk Georg Kraus erdélyi krónikájában. Haszán aga, aki többször a Porta követeként, majd nagyköveteként tevékenykedett, 1652-ben Erdélyben tartózkodott, és egy beszédet tartott Segesváron az erdélyi szászok előtt, amelyben elítélően szólt II. Rákóczi György fejedelem (1648–1660) uralmáról. A krónika kiemelte, hogy milyen jól beszélt magyarul.¹⁸ Ha arra gondolunk, hogy Haszán veje volt a már fentebb említett magyar renegátnak, Zülfikárnak, akkor egyáltalán nem tűnik lehetetlennek, hogy ő maga is magyar eredettel rendelkezett. Ha felidézzük Metin Kunt megállapítását, hogy az oszmán állam olvasztótégelyében is működtek különböző regionális és etnikai kapcsolatok – amit a *cins* (dzsinsz), fajta, féle, nem kifejezéssel adtak vissza –, akkor Zülfikár és Haszán együttműködése a korban teljesen szokványossá válik.¹⁹

Bár ezt bizonyítani még nem tudom, nagy a valószínűsége annak, hogy Haszán volt az a kapidzsi, aki nagyjából tíz évvel korábban a szultán és a nagyvezír leveleivel együtt egy kaptánt is átadott I. Rákóczi Györgynek, Erdély akkori fejedelmének (1630–1648), igazolandó, hogy követei az évi erdélyi adót a szultáni kincstárba befizették.²⁰ Egy ideig bizonyára az erdélyi fejedelmeket tarthatta egyik bizalmas kapcsolatának, hiszen 1650-ból adatunk van

¹⁵ Köszönöm, hogy az előadást angol nyelvű kézirat formájában használhattam. A munka kiegészített változata jelen számunkban olvasható.

¹⁶ Simon Reniger Johann Rudolf Schmidhez. Konstantinápoly, 1650. február 15. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 122. Konv. 1. fol. 73–78.

¹⁷ Az alábbi tanulmányban többször említik a Reniger jelentéseiben is egy ideig gyakran felbukkanó Haszán agát: B. Szabó János – Sudár Balázs: „*Independens fejedelem az Portán kívül*” II. Rákóczi György oszmán kapcsolatai. (Esettanulmány az Erdélyi Fejedelemség és az Oszmán Birodalom viszonyának történetéhez.) 2. rész. Századok, 147. évf. (2013) 4. sz. 931–999.

¹⁸ Kraus, Georg: *Erdélyi krónika 1608–1665*. Hrsg. von Sándor Vogel. Budapest, 1994. 199–200.; Kraus, Georg: *Siebenbürgische Chronik des Schüssburger Stadtschreibers Georg Kraus 1608–1665*. Hrsg. vom Ausschlusse des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Bd. 1–2. Wien, 1862. 1864.

¹⁹ Kunt, İbrahim Metin: *Ethnic-Regional (Cins) Solidarity in the Seventeenth Century Ottoman Establishment*. International Journal of Middle East Studies, vol. 3. (1974) 233–239.

²⁰ Szilády Áron – Szilágyi Sándor: *Török magyarkori államokmánytár*. 3. köt. Pest, 1870. 366–367.

arra, hogy a szolgálata miatt jutalmat várt.²¹ Ennél még sokkal fontosabb feladat is várt rá, ami az életútját néhány évre a legmagasabb szintre segítette. Neki jutott ugyanis az a tisztesség, hogy Bécsben bejelentse IV. Mehmed szultán trónra lépését.²² Itt Haszán aga részt vehetett a császári audiencián, ahol III. Ferdinánd előtt 1649. október 13-án még egy beszédet is tartott.²³

Haszán aga a korábbi Habsburg-rezidenssel, vagyis állandó követtel, Rudolf Schmid zum Schwarzenhornnal tért vissza Bécsből Konstantinápolyba. Schmidnek az volt a feladata, hogy a hamarosan lejáró békeszerződést ismételten meghosszabbítsa húsz évre.²⁴ Amikor ez megtörtént,²⁵ a Habsburg-internuncius, Schmid és az állandó követ, Reniger elérte, hogy a Porta jelölje ki Haszán agát a békeszerződés ratifikációjának átadására.²⁶ Fontos megjegyezni, hogy a béketárgyalásokról található egy kis bejegyzés Naima udvari történész munkájában, azonban Haszán aga nevét hiába keressük benne.²⁷ Ez azért is furcsa, mert amikor Haszán aga Bécsből visszaérkezett az oszmán fővárosba, és átadta a szultánnak a császár üdvözlő levelét, akkor azonnal írtak egy válaszlevelet, amit egy gyorsfutár vitt Bécsbe. Az okmány másolatának regisztraturáján (vagyis a hivatalos levelezést megőrző másolati könyvben) szükségesnek látták feltüntetni, hogy az okmány a Haszán aga által hozott levélre adott válasz.²⁸

Zülfikár vitte a jó hírt Renigernek még 1650 januárjában arról, hogy ha a vejének, Haszánnak Bécsben sikerül jól teljesíteni a feladatát, akkor megkapja a temesvári pasaságot.²⁹ Ez az adat arra utal, hogy a bécsi és a török diplomácia egyformán elégedett volt vele. Visszatérte után nem is maradhatott sokáig Konstantinápolyban, hanem készülnie kellett új missziójára a Habsburg-fővárosba.³⁰ Reniger információi szerint az indulás előtt, tehát 1650 áprilisa végén ténylegesen megkapta a temesvári pasai címet, ugyanakkor új feladatát nagyköveti minőségben (Reniger jelentései alapján *Großbotschafter*) kellett teljesítenie.³¹ A rangemelés nem a korábbi megbízásainak a sikere miatt következett be, hanem sokkal inkább kötődött új feladatköréhez. A Porta méltósága nem engedhette meg, hogy valaki nagyköveként egy szandzsákbégnél alacsonyabb rangban jelenjen meg egy külföldi hatalom fővárosában. Ugyanezt látjuk 1617-ben is, amikor Ahmed kiháját kanizsai pasának nevezték ki, hogy méltóan tárgyalhasson az új szultán, I. Musztafa (1617–1618, 1622–1623)

²¹ Szilágyi Sándor: *Okmánytár II. Rákóczi György diplomáciai összeköttetéseihez*. Budapest, 1874. 110.; B. Szabó–Sudár: „*Independens fejedelem*”, 2. rész, 941.

²² IV. Mehmed III. Ferdinándhoz. A trónralépését tudatja. Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29.

²³ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 121. Konv. 2. fol. 4–6.

²⁴ Hammer: *GOR V.*, 492–493.

²⁵ A békeszerződés 9. pontjának magyar fordítását, amely feltehetően az eredeti oszmán szövegre megy vissza, lásd: Szilágyi Sándor: *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák történeti maradványai*. Pest, 1867. 174–179. MHHS VIII.

²⁶ Konstantinápoly, 1649. augusztus 5. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 121. Konv. 1. fol. 219–221.

²⁷ Na‘imâ Mustafa Efendi: *Târih-i Na‘imâ*, 1268.

²⁸ „*Hâlâ Hasa ağa geldükten sonra İmparatora yazılan namedür*. [A most írt levél, amely Haszán aga jövetele után íródott.] IV. Mehmed III. Ferdinándhoz. 1060. Rebiülevvel 24. / 1650. március 27. Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29. 71.

²⁹ Simon Reniger Rudolf Schmidhez (?). Konstantinápoly, 1650. január 11. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 122. Konv. 1. fol. 26–31.

³⁰ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 121. Konv. 2. fol. 255–261.

³¹ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 123. Konv. 1. fol. 123.

nevében a határ menti falvak és a lerombolandó palánkok ügyében.³² Ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy az ilyen típusú rangemelés többnyire provizórikus jellegű maradt, sőt az igazat megvallva, nem is jelentett igazi rangemelést, hanem csak tiszteletbeli címet. Haszánt nagyszámú kíséret követte Bécsbe, amelyben Zülfikár efendi is helyet kapott, aki egy Haszánnak Bécsből küldött levelet Şarköy (Piro) városában fordított le.³³ Valószínűleg egy sor szultáni, nagyvezíri levelet is magával kellett vinnie, mint például a békeszerződés egy teljes példányát, amely a szultáni díván másolata szerint már 1650 márciusa végére elkészült.³⁴ A császári audienciát 1650 decembere végén tartották meg. A követségével kapcsolatos levelekben, amelyeket III. Ferdinánd IV. Mehmedhez küldött, ténylegesen temesvári pasaként címezték.³⁵

Schmid és Haszán aga útja a császárvárosban elvált egymástól. Míg az előbbi 1651 elején érkezett meg ismét az oszmán fővárosba, az utóbbi még Bécsben maradt. Schmid jelentései szerint a megkezdett tárgyalások a végleges szultáni ratifikációról március 9-én zárultak le, amikor is a szultán kiállította azt a levelét, amelyben a császárt tájékoztatta a békeszerződés megtartásáról. Néhány nappal később Schmid is beszámolt arról III. Ferdinándnak, hogy teljesítette feladatát.³⁶

Haszán aga, illetve ekkor inkább temesvári pasa 1651. július 5-én tért vissza Konstantinápolyba, ahol átadta a császár leveleit a szultánnak.³⁷ Bár szolgálata ismét sikeres volt, egy valószínűleg nem várt rossz hír fogadta, tiszteletbeli címét, a temesvári pasaságot elvették tőle.³⁸ Bár ez az eljárás – ahogy fentebb utaltam rá – velejárója volt az oszmán diplomáciai szokásrendnek, mégis nagyon elkeserítette. Mindezek ellenére innentől kezdve egész életére megtartotta követi (*Elçi*) címét a neve mellett melléknévként.

Fél évvel azután, hogy Haszán visszatért Konstantinápolyba, ismét új diplomáciai feladatra jelölték ki. A Habsburg fél követelte, hogy közös határkijelölő bizottság álljon össze, amelynek a feladata a határ két oldalán fekvő falvak hovatarozásának a megállapítása volt.

³² Papp: *Bethlen Gábor*, 919.

³³ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 122. Konv. 2. fol. 22. 1650. június 30.

³⁴ A témára vonatkozóan feltűnően nagy a fennmaradt forrásbázis: *Cenâb-i hümayûnlarından Nemçe İmparatorluğa yazılan ahdnâme suretidür* [Öfelségétől a Habsburg császárnak írt békeszerződés másolata]. IV. Mehmed III. Ferdinándhoz. Konstantinápoly, 1060. Rebiülâhir evâ'il / 1650. április 3–12. Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29. 71. (Ez lehet a békének az a példánya, amivel Haszán aga elindult Bécsbe tárgyalni.); *Hasan ağa ile Nemçe İmparatorluğa gönderilen mektûb-i şerîf sûretidür* [Haszán agával a Habsburg császárnak küldött nemes levél másolata]. Mehmed III. Ferdinándhoz. 1060. Rebiülâhir evâhir / 1650. december 22. Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29. 76v. IV.; Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29. 74v–75.; a békeszerződés végleges változata, amelyet valószínűleg Haszán aga után küldtek Bécsbe. IV. Mehmed III. Ferdinándhoz. 1060. Şaban 28. / 1650. augusztus 28. Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29. 81–82v.

³⁵ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 123. Konv. 1. fol. 195., 198.; Hammer: *GOR V.*, 559.

³⁶ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 123. Konv. 2. fol. 111–112.; IV. Mehmed III. Ferdinándhoz, amelyben tudtul adja, hogy a békét elfogadta. Konstantinápoly, 1061. Rebbiülevvel 16. / 1651. március 9. Göttingen, Niedersächsische Nationalbibliothek, 4 o Cod. MS. Turcica 29.

³⁷ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 124. Konv. 1. fol. 5–8.

³⁸ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 124. Konv. 1. fol. 12–14. Erről az ügyről egy rövid feljegyzést találunk Naima krónikájában, ahol azonban a dátum nem helyes. A Habsburg–követség bevonulása Konstantinápolyba 1651. január 19-én történt meg. A követség megnevezése nagyon szokatlan: *ağır elçi*-nek nevezik Schmidet, ami szó szerint „nehéz, súlyos” követnek felel meg. Természetesen 'nagy-követ' értelmet kell tulajdonítani ennek. Na'îmâ Mustafa Efendi: *Târih-i Na'îmâ*, 1284.

Elcsi Haszánt jelölték ki erre a megbízásra, ezért 1652 elején ismét Magyarországra távozott, ezúttal azonban Erdélyen keresztül utazott.³⁹ Ezt a megbízását tévesen ítélte meg a magyar történetírás, úgy vélték, az volt a feladata, hogy az erdélyi fejedelem kiskorú fiának, I. Rákóczi Ferencnek átadja az uralkodói jelvényeket, aki ezek birtokában apja jogszerű örökösévé lépett elő. Azonban az okmányok tényleges átadóját Musztafa agának hívták, aki elképzelhető, hogy a fentebb már említett Boğuk Musztafával volt azonos.⁴⁰ (Ez a tévedés Georg Kraus elbeszélésére megy vissza, amelyet már fentebb is említettem.)

Az 1652-es év az erdélyi fejedelmi család számára rettenetes lehetett. Szinte mindenki megkapta a himlőt, a fejedelem öccse, Rákóczi Zsigmond bele is halt.⁴¹ A császári udvar budai kéme, Hans Caspar, vagyis Hüszejn csauz részletesen beszámolt arról, hogy Elcsi Haszán három héten át tartózkodott Erdélyben, de nem tudta elérni, hogy a fejedelemnél audiencián vehessen részt, mivel szerinte II. Rákóczi György halálos betegségben (*Todeskrankheit*) szenvedett. Annak ellenére, hogy a fejedelem a budai pasának, Kara Murádnak szóló levelében jelezte, hogy lassan kissé jobban érzi magát, a pasa kétségbe vonta szavait, és azonnal összehívta a dívánját. A budai vezető tisztségviselők tanácsára a pasa jelentést küldött a Portára. Ebben azt a véleményét fogalmazta meg, hogy ha a fejedelem ténylegesen meghalna, akkor helyére a húsz éve a Héttoronyban (*Yedi Kule*) oszmán felügyelet alatt élő trónkövetelőt, Székely Mózeset kívánná trónra segíteni. A pasa nagyon elégedetlen volt Elcsi Haszán eljárásával, aki anélkül, hogy megérdeklődte volna a véleményét, tájékoztatta a Portát, hogy az erdélyiek mindenekelőtt Kemény Jánost fogadnák el fejedelemnek.⁴² Ezzel a kémjelentéssel teljesen összhangban áll Murád pasa jelentése, ami a véletlennek köszönhetően maradt fenn, és néhány héttel korábban keletkezett, mint a fent említett kémjelentés. Haszán (a levélben pasának említve!) ekkor még Gyulafehérváron várta a fejedelmi audienciát, és innen is írásban tájékoztatta a budai beglerbéget az erdélyi helyzetről. (Alább mellékletben közlöm az eredeti szöveget fordítással együtt.)⁴³

Hans Caspar másik leveléből egyértelművé vált Elcsi Haszán aga tényleges feladata: a török szultántól („vom Dierkhischen khässer”) azt a megbízást kapta, hogy a határvárak körül („alle khräniß heuser”) felmerült problémák megoldásában a közös határkijelölő bizottságban járjon el. Budáról kiindulva mind Kanizsa, mind pedig Eger felé, tehát Budától délnyugatra és északkeletre is meg kellett vizsgálnia a határvidéket.⁴⁴ Amikor Magyarországról Konstantinápolyba visszatért, nagyon mérges volt a budai pasa eljárása és tárgyalása miatt, mivel az nem a „szent békességet”, hanem a saját embereinek az érdekeit vette figyelembe.⁴⁵ Haszán a háromszoros diplomáciai megbízása után hosszú ideig semmilyen feladatot sem kapott. Ez idő alatt időnként apósával, Zülfikár Efendivel együtt többször volt Simon Reniger vendége. Különös eseménynek lehetettek szemtanúi, amikor IV. Ferdinánd német-római császár választása (Augsburg, 1653. március 31.) után a Habsburg-

³⁹ ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 125. Konv. 1. fol. 1–3.

⁴⁰ Papp Sándor: *II. Rákóczi György és a Porta*. In: Kármán Gábor – Szabó András Péter (szerk.): Szerencsének elegyes forgása. II. Rákóczi György és kora. Budapest, 2009. 136–137.

⁴¹ Papp: *II. Rákóczi György*, 119–120.

⁴² Hans Caspar Johann Christoph Puchheimhez. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 125. Konv. 1. fol. 183–185. A két Hans Caspartól származó kémjelentést Szabados János nagylelkű segítségéből használhattam, amit ezúton köszönök.

⁴³ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (İstanbul) E 6977. 1062. Rebiülahir 1. / 1652. március 12.

⁴⁴ Hans Caspar Adolph Ehrenreich Puchheimhez. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 125. Konv. 2. fol. 26–27.

⁴⁵ Simon Reniger III. Ferdinándhoz. Kosntantinápoly, 1652. június 2. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 125. Konv. 2. fol. 140–143.

követségén 1653. július 20-án Reniger ünnepséget rendezett több török meghívott részvételével.⁴⁶

Haszán aga utolsó ismert diplomáciai megbízatása – amiről Simon Reniger is beszámolt – valószínűleg még számára is nagyon kalandosnak tűnhetett, az ugyanis nem volt más, mint egy hosszú utazás Indiába. Abdurrahman oszmán krónikájából tudjuk, hogy a diplomáciai kapcsolatok a Fényes Porta és a Nagymogul Birodalom között megélelnkültek azután, hogy kitört a háború Irán ellen az indiai határtartomány, Kandahár miatt. A mogulok szoros kapcsolatot akartak kiépíteni a közös ellenséggel szemben. Először Indiából érkezett egy követ, Szejjid Ahmed 1650-ben, akit egy Zülfikár aga nevű udvari ember – nem azonos a magyar renegát tolmáccsal – kísérté vissza.⁴⁷ Amikor a nevezett Zülfikár aga egy Kaim bég nevű követtel Hindisztánból visszatért,⁴⁸ új személyt kerestek, aki visszakiséri a mogul megbízottat. Reniger jelentéséből tudjuk, hogy erre a megbízatásra Elcsi Haszánt akarták felkérni, aki azonban ezt a feladatot visszautasította. Így aztán ismételten Zülfikárnak kellett visszatérnie a hosszú útra Indiába.⁴⁹

Elcsi Haszán további életének eddig ismert adatai arra utalnak, hogy néhány éven át Konstantinápolyban tartózkodott, majd pedig arra az elhatározásra jutott, hogy elhagyja az oszmán fővárost. Indulás előtt titokban felkereste Simon Renigert, és bejelentette neki a távozását, hogy némi kitérő után a temesvári vilájetben lévő birtokaira szándékozik visszatérni.⁵⁰ Bár nem követem a fenti részletességgel a sorsát, B. Szabó János és Sudár Balázs tanulmányából tudjuk, hogy később ismét felívt a karrierje, ténylegesen elnyerte a pasai méltóságot is a hön vágyott Temesváron.⁵¹

Összefoglalásként arra hívom fel a figyelmet, hogy amint látszik, a Habsburg-követjelentések névanyagának beazonosítása egyáltalán nem könnyű feladat, azonban ha sikerrel járunk, kis életrajzi vázlatok keletkezhetnek. A munkát nem könnyíti, hogy a legmagasabb rangú személyiségek, mint a nagyvezírek, sejhülszlámok, anyaszultánák életrajzán kívül a közép és alacsonyabb szintű személyekre vonatkozóan nagyon gyenge a török archontológiai kutatás.⁵² A tanulmányban sokszor emlegetett rokonok, az após Zülfikár efendi és a vej, Elcsi Haszán ebbe a kategóriába tartoznak. Zülfikár efendi nevével egyetlenegyszer találkoztam egy oszmán narratívában, amikor is az 1636-os erdélyi felkelés idején felfedezte, hogy egy I. Rákóczi György ellenes levél az erdélyi rendektől bizonyára hamisítvány volt.⁵³ Elcsi Haszánt azonban egyetlenegyszer sem említették meg név szerint a krónikák, annak ellenére sem, hogy egy ideig a legfontosabb szereplők közé tartozott a diplomáciai szinté-

⁴⁶ Simon Reniger III Ferdinándhoz. Konstantinápoly, 1653. április 27. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 126. Konv. 1. 109–110.; Simon Reniger III. Ferdinándhoz. Konstantinápoly, 1653. július 26. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 126. Konv. 2. fol. 14–18.

⁴⁷ Abdurrahman Abdi Paşa: *Vekâyi'-nâme. Tahlil ve metin tenkidi*. Haz.: Dr. Fahri Ç. Derin. İstanbul, 2008. 53.

⁴⁸ Abdurrahman Abdi Paşa: *Vekâyi'-nâme*, 92.

⁴⁹ Simon Reniger III. Ferdinánhoz. Konstantinápoly, 1653. július 28. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 126. Konv. 2. fol. 14–18.

⁵⁰ Simon Reniger III. Ferdinánhoz. Konstantinápoly, 1654. szeptember 22. ÖStA HHStA Türkei I. Kt. 126. Konv. 4. fol. 144–147.

⁵¹ B. Szabó–Sudár: „*Independens fejedelem*”, 2. rész, 992.

⁵² A máig sokat használt oszmán történeti archontológiát, amely még az oszmán időkben keletkezett, újabban latin betűvel kétszer is kiadták, pedig adatai igen pontatlanok, nem épülnek levéltári adatokra, csak krónikákra. Legújabb kiadására lásd: Süreyya, Mehmed: *Sicilli Osmanî*. Haz.: Akbayar, Nuri – Kahraman, Seyit Ali. Cilt 1–VI. İstanbul, 1996. (Tarih vakfı yurt Yayınları 30.)

⁵³ Na'ımâ Mustafa Efendi: *Târih-i Na'ımâ*, 853.

ren. Rá, mint a hozzá hasonló portai méltóságokra is, csak török, Habsburg, magyar és további más levéltári forrásokban bukkanhatunk. A címben megfogalmazott problematika kapcsán, egy Konstantinápolyban éveket eltöltő Habsburg-követ török kapcsolatrendszerére vonatkozóan pedig megállapíthatjuk, hogy a követ valójában egyáltalán nem tudott ebbe a közegbe integrálódni, személyes ismerősei a „törökök közül” elsősorban magyar renegátokból álltak.

MELLÉKLET

Kara Murád budai beglerbég felterjesztése a szultánnak, IV. Mehmednek

Beszámol arról, hogy azt híresztelik: II. Rákóczi György meghalt. Bár vannak ellenkező nézetek is, arra az esetre, ha a hír igaz lenne, kéri, hogy a Héttoronyban őrzött II. Székely Mózeszt iktassák be az erdélyi trónra. Haszán pasa (!) Gyulafehérváron tartózkodik, a tőle érkező leveleket az eredeti példányokkal együtt beküldi a Portára. Beszámol a császári csapatok kassai erősítéséről. Kéri, hogy a balkáni szandzsákok haderejét ismételten szólítsák fel, hogy feljöjjenek Budára. Az egyik embere számára adománybirtokot kér. Nyomatékosítja, hogy bár vannak Erdélyben, akik II. Rákóczi György halála esetén Kemény Jánost látnák szívesebben a trónon, ő továbbra is Székely Mózeszt szeretné beiktatni.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (İstanbul) E. 6977

- 1 Devletlü ve rif[‘]atlı ve se[‘]âdetlü sultānum hâzretlerinüñ hâk-pây-i şeriflerine rüy-i ‘übüdiyât-mâlîde qılmub ma[‘]rûz-i bende-i devlet-h[‘]âhları budur-ki benüm devletlü sultānum bundan âqdem
- 2 hâk-i ‘izzete i[‘]lām olunmış-idi ki Nemçe ğebe hâne ile Erdel ğānib[in]de vāqı[‘] olan Qāšā nām qal[‘]eye çekilüb gider aşı budur-ki Erdel hâkimi olan Râqōçī oğlınıñ
- 3 küçük qardeşi mürd olub ve Râqōçī oğlı hâstalanub Hasan pâšâdan gelen mektüb henüz kendüsi mürd olmadı ämmâ Şolnıq Fîlek ve Seçen tarafından gelen ğāsūslarımız
- 4 ve re[‘]âyâ şahîh mürd olduğın haber vârdiler hattâ Nemçe tarafından vilâyetde zabt eylemek sevdâsında olub tedârük üzre oldukları tahqîq eylediler imdi benüm devletlü sultānum
- 5 Râqōçī oğlınıñ mürd olduğı şahîh olursa hâlâ Yedi Qal[‘]ede⁵⁴ mahbûş olan Sikel Mōžež oğlı Erdele hâkim naşb olunmaq dîn u devlete enfa[‘]dur dëyü bu serhadd-i manşürenüñ
- 6 ihtiyârları müttefiqlerdür ol-bâbda emr u fermân devletlü sultānum hâzretlerinüñdür Erdel tarafına me[‘]mür olan Hasan pâšâ qullarını Erdel Belġradında tevaqquf üzre olub
- 7 bu bendelerine gönderdüğü mektüb ‘aynesiyle sultānuma irsâl olundu hele turmayub Orta Maġâr ve Nemçenüñ hareket u ğem[‘]iyetleri günden güne ziyâde olmaġla Budün serhaddinuñ muġâfazası
- 8 ümür-i ehemm ü elzem êtdüğü ma[‘]lûm-i devletleridür muqaddemâ anda olduğı üzre Serem ve Semendre ve Tıımışvâr ve Segedîn ve İzvörnîq ve Vidîn ve Alâġâ hişâr ve Vulçitrîn ve Požeġa

⁵⁴ Az eredetiben tévedésből kimaradt az ajin betű: qalede.

- 9 sanğaglarınuñ zü‘amā ve erbāb-i timāri Budūn muhāfzasına bir gün evvel
 gelmeleriyçün mü‘ekkid evāmir-i šerife irsāli bābında fermān-i sulṭānum
 hāzretlerinūñdür bu huşuş gāyetü l-gāye ehemm ü elzemdür
 10 ve bundan ōñra zuhūr eyleyen aḥvāl-i serḥadd-i mañšüre ‘ale t-tevālī ḥāk-i ‘izzete
 i‘lām olunur ümizdürki üzerimüzden nazar-i šerifleri dirīg buyurmayasız bāqı emr u
 fermān
 11 devletlü sulṭānum hāzretlerinūñdür
 12 benüm devletlü sulṭānum Rāqōčī oğlınuñ mürd olduğı
 13 ḥaberi šaḥiḥ olursa egerge-kim mābeynlerinde Kemī Yānōš nāmında
 14 bir bellü başluları ḥākīm iḥtiyār eylemek murādları vārdur
 15 āmmā Yedi Qal‘ede⁵⁵ maḥbūş olan Sikel Mōžež oğlı
 16 Erdele ḥākīm naşb olunursa dīn u devlete nāfi‘ bir emr-i
 17 müstahiqq olur dēyü serḥadd-i mañšüre iḥtiyārları müttefiqlerdür
 18 ol-bābda fermān devletlü sulṭānum hāzretlerinūñdür ve benüm devletlü sulṭānum
 Ḥaṭvān sanğagında Ezberīn nāḥīyesinde Yāşlādan
 19 nām qarīye ve gayrīden otuz dōrt biñ aqçeliq zi‘āmet emekdārimuz
 20 qullarından birine ‘arż olunmuşdur ol-bābda lütf ü iḥsānları murāddur
 21 bu defa‘ Orta Mağār ile Nemçe ziyāde meretebe ğem‘iyet u ḥaraket üzeredür
 22 muhāfazağı bir gün evvel Budūna gelmek içün ‘ināyet-i šerifleri
 23 temenā olunur benüm devletlü sulṭānum vāqi‘ ḥāl budur-ki Erdel vilāyeti
 24 ve ḥākimlerinūñ aşl u nesli Sekil Mōžež oğlınuñ ne meretebe
 25 ḥākimliğa aḥaqq olduğı sulṭānumdan ğayrī bilür kimesne yoqdur
 26 ğümlesi sulṭānumuñ ma‘lūmidur aña göre dīn u devlete nāfi‘ olan girü sulṭānumuñ
 ma‘lūm-i šerifleridür el-vāqi‘ ğurre
 27 .rebbi’ü l-āḥir sene [10]62

min el-‘ind el-muḥliş Murād

Boldogságos, előkelő és szerencsés szultánom őfelségének nemes lába porához tökéletes hódolatot mutatok. Az említett szolga jó szándékú [jelentése] a következő: Korábban a feleséges [lába]poránál ismertetésre került, hogy annak az oka, hogy a Habsburgok hadiszertárukkal együtt visszatértek az erdélyi részekben található Kassára, a következő: az erdélyi fejedelemnek, Rákóczi fiának [II. Rákóczi Györgynek] a fiatalabb testvére [Rákóczi Zsigmond] elhunyt, és [II.] Rákóczi [György] is megbetegedett. A Haszán pasától jött levél szerint ő még nem halt meg. Viszont a Szolnok, Fülek és Szécsény felől jövő kémeink és a lakosság azt jelentették, már bizonyosan meghalt. Sőt azt is megerősítették, hogy a Habsburgok az ország megszerzésére igényt mutatnak, ezért előkészületeket is tesznek. Most pedig boldogságos szultánom, arra az esetre, ha Rákóczi fiának a halála valóban igaz lenne, ezen jól védett határvidék méltóságai abban egyeztek meg, hogy a Héttoronyban fogságban lévő Székely Mózes erdélyi fejedelemmé való kinevezése a hasznos mind a vallás, mind az állam számára. Eközben Haszán pasa, aki Erdély irányában kapott megbízást, Gyulafehérvárban tartózkodik, s ezen szolgájához küldött levelei az eredetiekkel együtt elküldettek szultánomhoz. Boldogságod számára ismert, hogy a Habsburgok és a köztes-magyarországiak mozgása és csapatösszevonása napról napra folyamatosan erősödik, ezért a budai határvidék védelme a legfontosabb és szükséges üggyé vált. Azért, hogy Buda védelmére a szerémi, szendrői, temesvári, izvorniki, vidini, aladzsa hiszári, vulcsitriani és pozsegai szandzsákok

⁵⁵ Az eredetiben tévedésből kimaradt az ajin betű: qalede.

záimjai és tímárosai minél előbb megérkezzenek, szükségessé vált, hogy ennek nyomatékossítására ismét nemes parancsokat küldjenek nekik, amely ügyben az utasítás szultánom őfelségét illeti meg. Ez az ügy mindenekfelett álló fontossággal és szükségességgel bír. Ezek után pedig a jól védett határvidék ügyeit szakadatlanul jelentjük felséged [lába]porához.

Reméljük, hogy nemes pillantását nem vonja el rólunk. Ezek után a parancs és az utasítás boldogságos szultánom őfelségét illeti meg.

Boldogságos szultánom! Ha az a hír, hogy Rákóczi fia elhunyt, igaz lenne, annak ellenére, hogy van olyan kívánság az [erdélyiek] között, hogy az előkelők egy Kemény János nevűt válasszanak fejedelemmé, mégis a jól védett határvidék előkelői abban értenek egyet, hogy a vallásra és az államra nézve előnyösebb lenne, ha a Héttoronyban fogságban tartott Székely Mózes fiát neveznék ki fejedelemmé Erdélyben. Ez ügyben a döntés boldogságos szultánomat illeti meg.

Boldogságos szultánom, régi szolgálaim közül egy személy a hatvani szandzsákban, jászberényi náhiájában lévő 34 ezer akcsés ziámet birtok iránt, amely Jászladány és egyéb falvakból áll, kérelmet nyújtott be. Kéretik, hogy kegyesen neki adassék.

Mostan a köztes-magyarországiak és a Habsburgok nagymértékben összevonnak csapatokat, és mozgolódnak, ezért nemes kegyelme kéretik, hogy a védők minél előbb érkezzenek meg Budára. Boldogságos szultánom, a dolog úgy áll, hogy szultánomon kívül senki sincs, aki jobban tudná, hogy az erdélyországi fejedelmektől származó Székely Mózes milyen mértékben méltó a fejedelemségre. Szultánom mindezekről tud. Ennek megfelelően szultánom nemes döntésén múlik, hogy a vallásnak és az államnak mi a helyes. Történt [=íródott] 1062 év rebiüláhir hónapja első napján [1652. március 12.].

Az alázatos szolgálója: Murád

2117

Handwritten notes in the top right margin, written in cursive script.

Handwritten number '4297' written vertically on the right edge.

Handwritten text in the middle section, including the word 'حضر' and other cursive script.

Handwritten word 'حضر' (Huzur) in the middle section.

Large handwritten notes in the bottom right margin, written in cursive script.

Main handwritten text in the bottom section, including the word 'حضر' and other cursive script.

Handwritten word 'حضر' (Huzur) in the bottom section.

Small handwritten signature or mark at the bottom left.

SÁNDOR PAPP

The Ottoman social network of a Habsburg ambassador, Simon Reniger in Constantinople. Viziers, muftis and Hungarian renegades

The paper focuses on the Ottoman social network of a Habsburg ambassador, Simon Reniger, who lived in Constantinople in the middle of the 17th century. The ambassador's connections can be broken down into different groups based on the nature of the connection. The fact that, apart from the members of the uppermost circles, those belonging to the middle and lower classes are not mentioned in contemporary historical works, only in Ottoman, German or Hungarian archival sources, makes the research and the identification of persons difficult. As the case studies presented show, including one about the life of an Ottoman envoy who lived in Vienna as well, how difficult it is to discover the identity of Ottoman officials. But all things considered we can claim that Simon Reniger surrounded himself with an Ottoman social network which mostly comprised Hungarian renegades.